

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Articulus II. Quomodo Dubia Conscientia sit deponenda?

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

XII. Corollarium II. Qui operatur cum Conscientia practice dubia, peccat tali peccato, quale esse dubitat. Itaque practice dubitans, an actio, quam vult exercere, sit peccatum mortale? peccat mortaliter, si eam exercent: venialiter verò, si dubitet, an sit veniale? Rursus: qui dubitat, an peccatum à se committendum sit furtum, sacrilegium, vel adulterium? committit furtum, sacrilegium, adulterium, si operatur. Ratio est: quia tanto ac tali peccato quis peccat, quanti & qualis perpetrandi periculo se exponit: sed operans cum dubio practico exponit se periculo perpetrandi tanta, ac talia peccata: ergo. Sanchez 1. Decal. c. 10. n. 2. Sayr. lib. 1. clau. c. 13. n. 3. Bossius parte 2. tit. 1. §. 34. & alij. Quòd si dubitet in genere, an sit peccatum? tenendum est proportionaliter, quod dictum in simili supra de Consci. Erronea, Consentit Sporer tract. Probem. c. 1. Sect. 4. assert. 11. §. 1. n. 69.

XIII. Corollarium III. Qui dubitat, an persona, quam vult percutere, sit Ecclesiastica, eamque nondum deposito dubio percutit, is peccat mortaliter simul contra iustitiam, & reverentiam Ecclesiasticis personis debitam, teneturque hanc circumstantiam explicare in Confessione, esto, ille, qui percutitur, fortè non gaudeat privilegio Ecclesiastico. Similiter contracto matrimonio dubius de eius valore, si nondum adhibitâ diligentiam debitam ad inventionem veritatis accedat ad aliam, committit adulterium, tametsi matrimonium, de quo sic dubitat, sit invalidum. Ita docet Bonacina Disp. 2. de pecc. q. 4. pu. 7. n. 4. & 5. cum alijs, quos refert. Ratio utrobique est: quia illo peccato quis peccat, cuius committendi periculo se exponit.

ARTICULUS II.

Quomodo Dubia Conscientia sit deponenda?

Negotium susciperet immensi propemodum operis, qui singil-
latim

latim omnia dubia de rebus Moralibus occurrentia veller excutere, & quia ratione quodlibet sit deponendum, disquirere. Nam & hinc, si in ulla re alia, singularia sunt infinita. Qua propter presenti me instituto arbitrabor fecisse satis, si communia principia & regulas Dubiam Conscientiam deponendi in medium ad ductas breviter stabilivero, idque ita præstitero, ut casuum particularium fuisse immemor nemini videri possim.

§. I.

An legitima Possessio in materia Justitiæ sit sufficiens titulus deponendi Conscientiam Dubiam?

SUMMARIUM.

1. *Que requirantur ad dubium speculativum practicè deponendum?* 2. *Explicatur natura Possessionis.* 3. *Statuitur, & probatur sententia affirmativa.* 4. *Ratio a priori, ob quam in dubio sit melior conditio possidentis.* 5. *Argumenta Sententia contraria.* 6. *Solvuntur.* 7. *Quando, & quomodo legitimus possessor in dubio rem possessam licitè retinere possit?* 8. *Possessor, cujus culpâ accidit, ne compareat verus dominus, tenetur rem possessam restituere. Probabilitas opinionis contraria.* 9. *Quomodo se debeat gerere vendens, vel donans alteri rem dubij juris?* 10. *Hæc regula: in dubio est melior conditio possidentis, perperam restringitur ad solum forum externum.*

I. **T**homas Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 10. n. 7. & 8. Ad dubium speculativum practicè deponendum duo requirit Primum est: ut sufficiens diligentia ad vincendum dubium fuerit adhibita. Est autem sufficiens diligentia non solum ea, quæ in se vincendo dubio, & inveniendæ veritati par est, sed & illa, quæ in subitis negotijs, ubi non vacat rationes utriusque partis operosius expendere, hinc & nunc est possibilis. Nam sæpè contingit, ut in repentino casû particularis occursum intellectum statim in alteram

rutram partem contradictionis determinari oporteat, & non possit omnis diligentia moraliter possibilis in inquisitione veritatis adhiberi. In quo eventu sufficit, si tanta adhibeatur, quantam & loci & temporis opportunitas adhiberi permittit. Secundum est rationale motivum variandi practicè speculativum dubium, vel etiam iudicium, quod adhibita diligentia sufficienti nequit expelli. Quæritur itaque in præsentî, utrùm ejusmodi motivum, & iusta causa variandi ac deponendi practicè dubium speculativum infra materiam justitiæ sit possessio? V.G. dubitas, an fundus, quem legitimè possides, sit tuus, an alterius? adhibitaque serâ, ac diligenti veritatis inquisitione in neutram partem te potes resolvere. Quæritur, an ob titulum possessionis, quo gaudes, possis prudenter iudicare, fundum esse tuum, eumque licitè retineas?

II. Definitur autem Possessio à Jurisperitis, quòd sit *detentio rei corporis, & animi, jurisque adminiculò suffulta*. Possessio ut sit legitima, præter voluntariam detentionem rei tanquam suæ requirit in primis bonam fidem: quæ aliud non est, quàm credulitas, sive existimatio, qua quis prudenter sibi persuadet, rem, quam possidet, esse suam, vel saltem non alienam. Deinde iustum titulum, quales sunt donationis, emptionis, hæreditariæ successiois &c. Porro dicta credulitas in initio possessionis debet esse positiva, ita ut capiens possessionem prudenter sibi persuadeat, se rem iustò titulò tanquam suam possidere: si enim tunc dubitat, an non fortè sit res aliena? evadit malæ fidei possessor, & tenetur ad restitutionem: veluti docet cum communi DD. Clariss. P. Paul Mezger *tomo. 2. tract. 5. Diss. 12. a. 2. §. I. n. 1.* Dubium tamen invincibile cæpta jam legitimè possessione exortum non tollit, aut interrumpit bonam fidem, & ad ejus continuationem sufficit, si non constet, rem esse alienam. Videatur
Castro-

Castropalao *Disp.* 3. *pu.* 2. *n.* 6. Neque enim semper illa omnia, quæ sunt necessaria, ut res incipiat, sunt etiam necessaria, ut suum esse continuet. Hoc patet in rebus naturalibus, ubi sæpè requiritur quædam actio, conditio, vel dispositio, ut effectus incipiat existere, quæ non requiritur, ut pergat existere. His positis.

III, Dico. Legitima possessio in materia justitiæ est sufficiens titulus ad dubiam Conscientiam practicè deponendam, rei que quam quis possidet, retentionem, usumque honestandum. Ita adversus Adrianum, Sotum, Arragonium, Martinum de Ledesma relatos à Castrop. *n.* 2. & 3. docent communiter omnes. Prob. Primo. *In pari delicto & causa melior est conditio possidentis*, ait *reg. 65. juris in 6.* atqui possidens, & non possidens versantur in pari causa, dubii videlicet juris, quod non magis uni favet, quàm alteri: ergo melior est conditio possidentis. Atqui non esset melior, si cedere re possessa, eamque dividere in conscientia teneretur. Ergo licitè illam retinet, nec eam dividere tenetur. Prob. Secundo. Nemo iudicum in foro externo possidentem condemnaret ad se spoliandum possessione ob dubium, an res possessa sit illius, vel alterius: ergo nec in foro interno ad hoc est obligandus. Ant. est certum. conseq. prob. tum, quia idem iudicandum est in fori utriusque tribunalibus, quando externum non nititur præsumptione, quam in foro interno constet esse falsam: ut tradunt communiter DD. atqui tali præsumptione hic minimè nititur: quia supponimus, eadem omnia in utroque foro constare. Tum, quia utique Iudex fori externi rectam & iustam ferret sententiam in casu nostro pronuntians, possidentem non esse obligatum, ut se spoliet re illa, quam possidet: ergo etiam possidens rectum, iustumque iudicat, & facit, dum iudicat, rem esse retinendam in dubio, eamque retinet. Prob, tertio. Quando jura par-

ium sunt obscura, reo potius favendum est, quàm actori. Atqui jura partium in dubio sunt obscura; ergo in dubio reo potius favendum est, quàm actori. Sed reus est possidens, actor est non possidens; ergo possidenti potius favendum est, quàm non possidenti. Atqui non faveretur possidenti, si rem possessam teneretur tradere non possidenti: ergo tradere non tenetur. Ergo recte m, & justum est, ut retineat.

IV. Cæterum ratio, ob quam in pari causa fit melior conditio possidentis, hæc est potissima à priori. Ille est melioris conditionis præ altero, qui simpliciter habet jus majus ad rem illam, de cujus dominio dubitatur: atqui possessor simpliciter habet jus majus, quàm non possessor; ergo possessor est melioris conditionis, quàm non possessor. mai. est certa. mi. prob. Possessor, & non Possessor in hoc sunt pares, quod utrique faveat æqualiter jus dubium dominii, neutri magis, neutri minùs: cum sit æqualis pro utroque dubitandi ratio. Titulus tamen, atque jus certum possessionis faveat soli possessori; ergo possessor simpliciter habet jus majus, quàm non possessor. conseq. patet. nam ipse præter jus dubium dominii vel proprietatis, quod etiam competit non possessori, habet insuper titulum, atque jus certum possessionis: sed hoc est simpliciter habere jus majus; ergo. Porro cum non sit æquum, privari possessorem hoc certo titulo ac jure per jus dubium competitoris, quod ipsi æquè faveat, fit, ut non solum in foro externo sit melioris conditionis, quàm non possessor, & præsumatur esse rei dominus, sed etiam in foro interno Conscientiæ, cujus judicium non debet esse aliud à judicio fori externi, quamdiù non constat, præsumptionem, qua nititur, esse falsam. Itaque fundi possessor, si post diligentem veritatis inquisitionem adhuc dubitet, an fundus sit suus, vel alterius? prudenter per similem discursum Conscientiam dubiam deponit: *Illam rem licite*

ret-

retineo, eaque justè utor, cujus præsumor esse dominus, & in cujus dubio jure melioris sum conditionis, quàm omnis alius competens: sed ego ob legitimam possessionem præsumor esse dominus hujus fundi, & sum melioris conditionis, quàm omnis alius competens; ergo hunc fundum licitè retineo, eoque justè utor.

V. Oppositæ sententiæ fundamenta sunt. Primum. Possessor dubitans, an res sit sua, vel alterius, exponit se periculo utendi re aliena, si illam durante tali dubio retinere, vel alienare velit: ergò nec licitè retinere, nec illa uti potest. Secundum. Is, qui non est possessor, habet idem, & æquale jus dubium proprietatis, quod possessor dubitans: ut ergo possessor servet æqualitatem, tenetur rem cum non possessore dividere. Tertium. Sequeretur, conjugem quoque dubium de valore matrimonii posse hoc uti, debitumque non solum reddere, sed etiam petere: si & ipse (quod supponitur) esset in possessione. Sed conseq. est contra *c. Dominus. de secund. nupt. & c. inquisitioni. de sent. Excom.* ergo. Quartum. Tutius est, & à periculo peccandi remotius restituere, quàm retinere rem dubiam: ergo possessor dubitans debet illam restituere. nam in dubio tutior pars est eligenda per *c. juvenis. de sponsal. & c. ad audientiam. de homicidio.*

VI. Ad Primum Respond. dist. Ant. exponit se periculo materialiter utendi re aliena, conc. periculo formaliter utendi re aliena, neg. habet enim, ut vidimus, motivum sufficiens practicè judicandi, rem esse suam. Adde, quòd dubium invincibile, in quo versatur, æquivalet ignorantia invincibili: ergo sicut cum tali ignorantia inculpate & citra periculum formaliter peccandi quis retinet rem alienam, ita etiam cum dubio speculativo practicè deposito. Ad secundum Respond. possessorem præter jus dubium proprietatis etiam habere jus certum possessionis, quo non possessor caret: & ideò ejus conditionem esse meliorem, ac
inæ-

inæqualem, si comparatur cum conditione & jure non possidentis, Quare neg. conseq. & suppositum æqualitatis. Ad Tertium Respond. cum Th. Sanchez *lib. 2. de matrim. Disp. 41.* Laymanno *lib. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 24.* & communiori DD. conc. seq. de dubio invincibili, & dico, citata CC. loqui in casu, quo pars dubitans non possidet bona fide: vel quia matrimonium jam ab initio contraxit in dubio de ejus valore (quæ solutio valet ad *c. Dominus*) vel quia post dubium exortum diligentia sufficiens ad illud deponendum (quod valet ad *c. inquisitioni*) nondum fuit adhibita. Ubi meritò prohibet Pontifex, ne petatur debitum, donec veritas investigetur accuratiùs. Ad Quartum dist. Ant. tutius est restituere, quàm retinere rem dubiam, est tutius comparative conc. adversative (nempe in dubio speculativo, & invincibili) neg. Ant. & neg. conseq. De sensu mox datæ distinctionis, & celebris effati: *In dubiis tutior pars est eligenda*, brevè dicemus plura. Jam habe

VII. Corollarium I. Qui legitimè rem aliquam possidere incepit, postea verò in continuatione possessionis dubitat, an sit sua, vel alterius? tenetur sufficienti diligentia inquirere certum dominum. quem si invenire non possit, dubiùmque maneat invincibile, rem possessam licitè non solùm retinebit, sed etiam alienabit, & absument. Quòd si deinde verus dominus comparuerit, id solùm tenetur restituere, quod adhuc exstat; vel quantum exinde factus est locupletior. Ita communis DD. apud Bossium de *Consc. dub. parte. 2. tit. 1. §. 50. n. 1832.* Sanchez. *lib. 2. de matrim. disp. 41. n. 12.* apud Laym. *loc. cit. n. 21.* Ratio est; quia possessor ultra jus dubium proprietatis, quod est ei commune cum non possidente, habet insuper jus certum possessionis, quo spoliari non potest citra injustitiam, éstque sufficiens titulus ad Conscientiam dubiam practicè deponendam, remque, de cujus domi-

dominio dubitatur, retinendam. Atque hinc sequitur, non possidentem, si durante tali dubio, ante sententiam iudicis auferat rem legitimo possessori, injustum huic damnum inferre, tenerique ad integram restitutionem ejus. Doctrina hujus Coroll. etiam vera est, licet diligenter inquisito, & non invento certo domino, possessor magis inclinatur ad iudicandum; immò speculativè probabilius iudicet, rem esse alienam, modò de hoc non sit moraliter certus. Sanchez. *lib. 1. Decal. cap. 10. n. 9.* Laym. *loc. cit.* Castrop. *ubi supra n. 11.* & apud ipsum Salas, & Vasquez, Ratio est: quia certa, & legitima possessio præponderat omnibus argumentis incertis, & non convincentibus in contrarium.

VIII. Corollarium II. Siquis in initio possessionis speculativè dubitet, aut in continuatione possessionis orto tali dubio, num res sit sua, omittat debitam diligentiam inquirendi veritatem, & hac ratione sit in causa, ne compareat verus dominus, teneatur ad restitutionem rei pro quantitate dubij. Ita communis sententia. Castrop. *n. 8.* Clariss. P. Paulus Mezger *ubi supra. §. 3. n. 9.* Ratio est: quia propter ejusmodi dubium in initio, talemque negligentiam vincendi dubium in continuatione possessionis constituitur malæ fidei possessor. Dixi autem *pro quantitate dubij*; quia, ut notat Laym. *n. 22.* cum non sit certus de vero domino, retinet adhuc jus dubium in ea re, adeoque non obligatur ad restituendum, nisi secundum proportionem dubij juris, quod alter habere videtur. Verùm Bonac. *Disp. 1. de Contract. q. 2. puncto 2. n. 8.* existimat, talem, si bona fide inchoavit possessionem, non teneri ad ullam restitutionem. Ratio est: quia licet peccaverit non inquirendo verum dominum, est tamen dubius, an hac sua negligentia damnum alteri intulerit: cum non sit certum, an revera fuerit causa, quòd dominus non comparuerit. Atqui dubius de damno illato non est obligandus ad certam restitutionem; ergo &c. Videtur

M

hæc

hæc sententia probabilis : quamvis prior in praxi sit tutior. Illam tenet etiam Castrop. n. 9. Rebellus alios referens apud Bonac. loc. cit. Sporer tractat. 1. Prooem. cap. 1. sect. 4. §. 3. n. 76.

IX. Corollarium III. Venditor rei sub ejusmodi dubio bona fide possessæ tenetur de hoc dubio monere emptorem : similiter donator donatarium, quando adest moralis spes, fore, ut verus dominus compareat. Ratio est : quia aliequin venditor exponit eminentem periculo rem emptam comparente legitimo domino amittendi. Immò cognito tali dubio emptor vel omninò non emeret, vel minori pretio emeret. Sayrus lib. 10. clau. reg. tract. 2. c. 3. n. 29. Castrop. n. 13. Pariter donatarius si rei statum edocetur, eam fortè non acceptaret, propter periculum damni, quod inde sequi timeret. Boss. loc. cit. n. 1859. Volunt præterea, ut venditor sit obligatus ejusmodi rem vendere minoris. Ratio est : quia vendit rem vitiosam, & oneratam periculò, ne verus dominus compareat, eamque sibi vendicet. Tambu. lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 6. n. 6. Dixi autem, quando adest moralis spes &c. Nam si venditor sit moraliter certus, alium dominum non compariturum, ab utroque memorato onere liberatur. Quia jam nec emptor, nec donatarius morali periculo alicujus damni exponitur.

X. Corollarium IV. Hæc regula : *in dubio melior est conditio possidentis*, non tantum habet locum in foro externo, sed etiam in foro interno Conscientiæ. Et consequenter legitimus possessor in dubio, quod adhibita sufficienti diligentia vincere non potuit, rem possessam tutâ Conscientiâ retinet, alienat vel absunit. Sayrus lib. 1. clau. c. 13. n. 14. Clariff. P. Paulus Mezger loc. cit. n. 7. cum communi DD. contra Prosperum Fagnanum, qui ad cap. ne imitaris n. 191 & 195. eam regulam limitat ad solum forum externum. Ratio Corollarij ex dictis est : quia iudicium fori externi, quando non nititur falsa præsumptione, non discrepat à iudicio

dicio fori interni, & consequenter possidens nanciscitur jus in Conscientia. Hoc sanè non modò communis DD. sententia comprobatur, sed insuper praxis quotidiana fidelium. Nemo siquidem bonæ fidei possessor, postquam rei dubiæ dominum diligenter inquisivit, nec invenit: vel causam in judicio fori externi contra competitorem obtinuit, existimat, se esse nihilominus obligatum in Conscientia ad cedendum re illa competitori, vel ad eam dividendam: quorum tamen alterutrum facere omnes tenerentur, si vera esset sententia Fagnani: quippe cum nec judicium fori externi, nec illa regula, quòd in dubio melior sit conditio possidentis, quemquam præstaret in foro Conscientiæ securum, sed unicè ista: in dubio tutior pars est eligenda. In hoc tamen conveniunt DD. apud Bossium ubi *suprà* n. 1856. possidenti bona fide rem dubiam, esse abstinendum ab ejus usu, & alienatione, quamdiu durat veritatis investigatio; nisi fortè paratus sit solvere pretium illius usûs, deductis expensis, invento domino, qui hoc pacto non esset amplius rationabiliter invitus ob usum suæ rei. Licet interim hanc retinebit possessor per modum depositarij, de qua retentione similiter dominus non potest esse invitus: quippe cujus negotium utiliter geritur.

§. II.

An etiam extra materiam Justitiæ in dubio sit melior conditio possidentis?

SUMMARIUM.

11. *Possessio etiam reperitur extra materiam Justitiæ, ita tamen, ut sit debita titulo Justitiæ.* 12. *Statuitur nostra sententia, & probatur primo ex paritate possessionis in materia Justitiæ.* 13. *Secundo ex defectu obligationis, qui est in lege dubia.* 14. *Depellitur quedam replicatio.* 15. *An nostra sententia etiam procedat in dubio homicidij & irregularitatis?* 16. *Titulus possessionis*

fionis non deservit ad deponendum dubium speculativum etiam speculativè. 17. 18. Possessio, ut sit utilis ad depositionem dubij, debet esse certa. 19. Unde hæc certitudo possit cognosci extra materiam Justitiæ?

XI. **C**ertum est, rerum non solum earum, quæ pertinent ad Justitiam, sed etiam aliarum dari possessionem. Ita Beati possident DEUM. Legitimus Superior potestatem præcipiendi subditis. Reus suam innocentiam in casu delicti dubij, donec probetur esse nocens. Præterea quilibet possidet suam libertatem ad licitè operandum, vel non operandum, quando nec operatio, nec ommissio operationis aliqua lege est vetita. Licet enim possessio dicatur à positione pedum, & ab initio per juris civilis interpretes solum sit agnita in rebus corporeis, usus tamen obtinuit postea, ut juribus quoque incorporeis accommodaretur. Ob paritatem autem, immò identitatem rationis hic terminus impræsentiarum etiam libertati, innocentia, & alijs rebus, quæ habentur ab homine extra materiam Justitiæ, applicatur. Nam & istas verè tenemus tanquam nostras, tamen non corporis, animi tamen, jurisque adminiculò suffulti. Unde, qui illegitimè tali possessione quemquam exueret, illi inferret formalem injuriam, & peccaret contra Justitiam. Possessio quippe est debita titulo Justitiæ, quamvis id, quod possidetur, sit objectum alterius virtutis, ut habet Joannes Sancius apud Bossium, ubi supra §. 38. & Terillus *de reg. mor. q. 57.* Ita qui alterum per vim impediret, ne largiretur eleemosynam, non solum peccaret contra Misericordiam, quatenus esset in causa, ne opus illius exerceretur; sed etiam contra justitiam, quia læderet illud jus, quod quilibet habet, ne ab altero in exercitio virtutum impediatur. His positis.

XII. Dico. Hæc regula: *in dubio melior est conditio possidentis*, habet etiam locum in materijs aliarum virtutum à Justitia, puta,

puta, Religionis, Temperantia, &c. estque sufficiens titulus dubiam Conscientiam practice deponendi. Ita asserit communior, & probabilior sententia apud Th. Sanchez *lib. 1. Decal. c. 10. n. 11.* Bonac. *in tract. de Restit. Disp. 1. Q. 2. pu. 2.* Castrop. *tract. 1. disp. 8. pu. 6. n. 1.* Boss. *loc. cit. n. 1186.* qui alios plurimos referunt, contra Sayrum, Azorium, Vincent. Baronium, Gonetum, aliosque severiores Theologos, cum quibus recentissimè sentit P. Thyrsus Gonzalez *in tract. de recto usu opin. probab. dissert. 7. §. 12.* Probatur Conclusio primo. Intra materiam Justitiæ in dubio melior est conditio possidentis, ut ostendimus *S. præc. & Authores* contrarii communiter admittunt: ergo etiam in materiis extra Justitiam. prob. conseq. ideo in materia Justitiæ est melior conditio possidentis, quia hic, quando bona fide possessionem inchoavit, habet jus certum, ne tali possessione exuatur, nisi quid afferatur, quod validius contra eum urgeat, quam quod ipsi favet contra jus dubium non possidentis. Atqui hæc ipsissima ratio valet in omni possessione extra materiam Justitiæ; ergo etiam extra materiam Justitiæ est melior conditio possidentis. mai. est certa. mi. prob. ipsa possessio, ac jus possessionis in aliis materiis, est aliquid proprium possessoris, eique titulo Justitiæ competens non minùs, quam possessio in materia Justitiæ: ergo etiam possessor extra materiam Justitiæ habet jus certum, ne sua possessione exuatur, nisi quid afferatur, quod fortius contra ipsum urgeat, quam quod favet contra exceptiones incertas legis dubiæ, & obligationem prætentam non possidentis. conseq. patet Aut. Ostendimus in *num. præc.* possessio siquidem, jusque ad eam continuandam in materiis aliarum virtutum eodem modo se habent, ac possessio in materia Justitiæ, esto, res illa, quæ possidetur, sit diversa: quippe quæ non intra objectum Justitiæ, sed aliarum virtutum continetur.

XIII. Probatur secundo. Dubitet Cajus adolescens dubio facti, an expleverit annum ætatis 21. & consequenter etiam dubio juris, an teneatur ad jejunandum? adhibitâque sufficienti veritatis inquisitione fluctuet ambiguus inter utramque partem contradictionis ob motiva utrimque æqualia, vi quorum neque possit dicere, se tantum ætatis explêsse, & consequenter obligari lege jejunii: neque dicere, se non explêsse, & non obligari. In hac hypothesis certum est, Cajum hæctenus pacificè possedisse plenam libertatem licitè faciendi hoc, & illud, nullâque lege restrictam, & coarctatam ad jejunandum. Atqui hanc eandem libertatem adhuc plenè possidet non obstante dubio. Patet. Cajum nec modò obligat iex jejunii: ergo possidet eandem libertatem jejunandi, vel non jejunandi citra peccatum formale, quam possidebat ante dubium exortum. conseq. constat. Ant, prob. Lex dubia non habet vim obligandi: sed lex jejunandi, & omnia motiva pro ipsa stantia sunt prorsus dubia, ac incerta; ergo hæc lex non habet vim obligandi, & consequenter Cajum non obligat. mi. est certa & supponitur. Si enim lex, & motiva, quæ urgent obligationem legis, essent certa, atque indubia, quomodo Cajus in eorum conspectu adhuc posset dubitare de tali obligatione? Mai. inde colligitur: quòd lex incerta non habeat majorem vim gignendi obligationem, quàm quælibet causa incerta causandi effectum. Atqui causa incerta non habet vim causandi effectum; quippe, qui necessariò debet esse quid certum, ac determinatum; ergo nec lex incerta habet vim gignendi obligationem. Atque hinc clarè conficitur, legem dubiam cum omnibus motivis illius obligationem suadentibus non posse prævalere adversus libertatem certò possessam, & consequenter hujus legitimam possessionem efficere, ut in dubio conditio Caji sit melior, quàm legis jejunandi suam obligationem non possidentis, id, quod fuerat probandum.

XIV.

XIV. Dices, Esto, non sit in possessione obligationis illa lex directa, de cujus existentia vel obligatione datur dubium invincibile: at semper est in possessione lex reflexa, eaque certa juris Divini naturalis, quo prohibemur nos exponere periculo DEUM offendendi. Cum itaque dubius de obligatione jejunii, de emissionem voti &c. videat, se versari in periculo DEUM offendendi, si non jejunct, si votum non persolvat, tenetur jejunare, votumque persolvere, ne agat contra prædictam legem, quæ à certa possessione sua deturbari non potest. Sed contra est primo, quod hoc idem argumentum formari possit in materia Justitiæ. Nam & ibi lex naturalis prohibet, ne quis se exponat periculo DEUM offendendi, quod sanè non est minus in illa, quàm in aliis materiis & tamen ad id evitandum non tenetur in dubio legitimus possessor à se abdicare rem possessam, ut fatentur nobiscum etiam communiter DD. contrarii. Contra est secundo, quod nulla lex naturalis præcipiat, ut homo cedat certa possessione libertatis ob solum periculum non servandi legem dubiam, & vi obligandi destitutam. Privari namque libertate tantum malum est, quantum bonum est ipsa libertas. At *libertas omnibus rebus favorabilior est per reg. 122 ff. de reg. juris.* Atqui lex, de qua legitimus possessor libertatis invincibiliter dubitat, non habet vim obligandi; ergo. Contra est tertio, quod exponere se periculo peccati tantum materialis non sit exponere se periculo offendendi DEUM: atqui operans ex titulo possessionis contra legem incertam in dubio invincibili exponit se periculo peccati tantum materialis; ut patet in materia Justitiæ, & uberius declarabitur in sequentibus: ergo.

XV. Objicies ulterius primo. Si hoc axioma: *in dubiis est melior conditio possidentis*, haberet locum in aliis materiis præter materiam Justitiæ, in omni dubio liceret eligere partem minus tutam:

tutam: sed hoc est falsum: quia alioquin existens in dubio homicidii & irregularitatis non teneretur se gerere irregularem, cum melior esset ejus conditio propter possessionem innocentiae. Hoc autem repugnat SS. Canonibus, ubi statuitur, ut dubius de homicidio abstineat à ministerio altaris propter periculum irregularitatis. Seq. mai. constat: nam si titulus possessionis reddit meliorem dubitantis conditionem in aliqua materia præter materiam Justitiæ, non est ratio, cur id non præstet in omni; cum non appareat, cur major efficacia ei competat in una, quam in altera. Respond. neg. seq. ad probat. dico, legitimam possessionem semper efficere, ut conditio possidentis sit melior in quacunque materia, quando cætera sunt paria, & nihil occurrit illâ validius in contrarium. Hoc autem solet contingere, quando possessioni resistit jus. In quo casu conditio possidentis non est melior, quia destituitur præsumptione juris, & causa fit dispar. Ita in dubio homicidii Pontifex constituit, ut dubitans non obstante possessione innocentiae se gereret tanquam irregularem, idque propter reverentiam SS. Ordinum, & ministerii altaris. Quæ tamen specialis constitutio, utpote odiosa, non debet extendi ad alios casus. Itaque conditio possidentis in dubio tunc est melior, quando sunt cætera paria: nam *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*, dicit *regula 65. juris in 6.* non est autem par causa, quando jus possidenti resistit. Dicitur. Ratio, cur Pontifex ita constituerit in dubio homicidii, est illa Regula: *in dubiis tutior pars est eligenda*, ut præter alios textus juris Canonici habet *c. ad audientiam*. Hæc autem ratio est universalis, & idem suadet de quolibet alio dubio. Ergo constitutio Pontificis gratis restringitur solum ad dubium homicidii. Respondeo cum sententiæ nostræ Authoribus, Summum Pontificem prædictam regulam non esse secutum tanquam legem necessariam in eo dubio sic statuendi,

endi, sed eam attulisse tanquam prudens motivum, & optimum consilium, quo sit inductus ad illam declarationem.

XVI. Obijcies secundo. Id, quo stante perseverat dubium, non est sufficiens ratio deponendi dubium: sed stante possessione libertatis v. g. perseverat dubium; ergo possessio libertatis non est sufficiens ratio deponendi dubium. mai. est certa, mi. prob. nam titulus ille possessionis involvitur in ipso dubio: dubitans enim, an emiserit votum, & consequenter an illud teneatur persolvere? de hoc ipso dubitat, an non obstante possessione libertatis teneatur voto? ergo stante possessione libertatis perseverat dubium. Respondeo, in tali casu duo dubia intercurrere. Primum est dubium speculativum, quod oritur ex motivis hinc stantibus pro emissionem voti, & ex motivis illinc negantibus emissionem voti. Secundum est dubium practicum Conscientiæ, quo dubitatur, an liceat possessori libertatis in sua possessione persistere, votumque non persolvere, non obstante priori dubio, sitne votum emissum, vel non? Fatendum est igitur, possessionem libertatis non tollere prius dubium: quia hæc possessio possidentem non efficit certum de existentia, vel non existentia voti: sicut possessio in materia Justitiæ possessorem non reddit certum, sitne res possessa ipsius, vel alterius? At dubium posterius prudenter deponitur per titulum possessionis: hæc enim, quando possessor post diligenter examinata motiva utrimque occurrentia nihil videt ad eam elidendam satis efficax, petit continuari, donec aliquid afferatur validius contra possessorem, quàm pro ipso, dum generat certam persuasionem, non esse cedendum libertate per executionem voti propter motiva incerta, & non magis dubitanti, quàm voto faventia. Jam in forma dist. mai. id, quo stante perseverat dubium tam speculativum, quàm practicum, non est sufficiens ratio deponendi dubium, conc. quo stante, perseverat dubium speculativum, non

N

verò

verò practicum, non est sufficiens ratio deponendi dubium, sub-
dist. speculativum conc. practicum nego mai. dist. mi. perseverat
dubium speculativum conc. practicum nego mi. &c. Ad probat.
dico, in dubio speculativo, antequam adhibeatur sufficiens dili-
gentia in inquirenda veritate, & quamdiù durat veritatis inquisi-
tio, involvi procul dubio possessionem libertatis: nam motiva,
quæ stant pro voto, simul hanc possessionem oppugnant, dubiam-
que reddunt. At postquam morali diligentia possessor deprehen-
dit, illa argumenta non esse validiora, quàm ea, quæ ipsi favent,
neque aliquid afferri urgentius in contrarium, de possessione li-
bertatis non ampliùs dubitat.

XVII. Objicit tertio P. Thyrsus Gonzalez ubi suprà n. 73.
Ut in materia Justitiæ sit melior conditio possidentis, possessio
debet esse certa, & explorata: ergo pariter, ut in dubio melior
esset conditio hominis possidentis suam libertatem, hanc posses-
sionem oporteret esse certam. conseq. patet à paritate rationis.
Ant. Supp. nam in lite inter Petrum & Paulum de jure ad rem, si
non modò rationes utrique faventes essent æquales, sed insuper
possessio esset incerta, res inter litigantes deberet dividi; quia par
esset jus utriusque, ut docet Lessius *lib. 2. c. 6. dubit. 3. n. 10.* & alij.
Atqui (subsumitur) possessio libertatis in dubijs voti, jejunij &c.
non est certa. Patet hoc: vel enim est sermo de libertate Physica,
vel de libertate morali, qua quis licitè potest rem facere, vel non
facere? Prima libertas non sufficit, ut præbeat fundamentum
præsumendi, rem aliquam homini non esse prohibitam: quia non
minùs est Physicè liber ad utrumlibet posito præcepto quocunque,
quàm erat antè. Secunda libertas includitur in dubio, an liceat,
vel non liceat aliqua actio, v. g. comestio in die jejunij. Dubi-
tare quippe, sitne aliqua actio licita, vel illicita? est formalissimè
dubitare, an homo habeat libertatem ad faciendam illam actio-
nem impunè, & sine peccato. nem

XVIII. Hoc argumentum (pace tanti viri) evidenter inſto in materia Juſtitia. Dubitet Petrus de jure praedij, quod poſſidet. Jam quaero, dum Petrus in hoc dubio reputat, ſe eſſe melioris conditionis ob titulum poſſeſſionis, vel eſt ſermo de poſſeſſione Phyſica, qua praedium ſub ſua poteſtate, ac libertate Phyſica retinet; vel de poſſeſſione morali, qua Petrus licite vel illicite praedium retinet? Prima poſſeſſio non ſufficit, ut praebeat fundamentum praesumendi, Petrum eſſe verum dominum praedij: quia non minus id Phyſice retinere poſſet, tamenſi certus eſſet, ſpectare ad alium, quam dum non eſt certus. Secunda poſſeſſio involvitur in dubio Petri, an ipſe ſit verus dominus praedij, vel non? Dubitare quippe, ſi ſne legitimus dominus rei, quam poſſides? eſt formaliffime dubitare, an eam licite, ac juſte retineas, vel non? quod eſt dubitare de poſſeſſione morali. Ergo a primo ad ultimum etiam in materia Juſtitia poſſeſſio, de qua poteſt inſtitui quaestio, vel non eſt ſufficiens, ut fundet praesumptionem juris; vel illa, qua eſſet ſufficiens, ſi foret certa, non eſt certa: idque praesertim, ſi ſententia Adriani, Arragonij, Soti, & aliorum, quam *preced.* §. rejecimus, ſit probabilis. In forma conc. Enthym. nego ſubſumpt. Ad hujus probat. dico, nos loqui de libertate, ejusque poſſeſſione morali: qua licet involvatur in dubio ſpeculativo, ſicut conſeſſum eſt *n. preced.* donec poſſeſſor rem diligenter examina-verit, hoc tamen praestito non remanet amplius dubia.

XIX. Superest modo, ut ſtatuamus principia, ex quibus colli-gi poſſit, ex qua parte extra materiam Juſtitia in dubio ſtet poſſeſſio. Multum in hoc variant AA. Immo Tambur. *1. in Decal. c. 3. §. 6. n. 11.* & Caſtropol. *de Conſcient. dub. diſp. 3. pu. 6. n. 2.* exiſtimant, nullam hic regulam univerſalem poſſe conſtitui, remque in varijs materijs vario modo eſſe definiendam. Placet nihilominus gemina via, quam oſtendit P. Roſmer de *Conſ. Dub.*

Prima est. In dubijs juris, & legis oportet attendere, an id, quod potest inducere obligationem, & libertatem arctare, existat, atque sit positum, antequàm dubium oriebatur, an non? si constet, esse positum ante dubium, tunc lex, & obligatio est in possessione. Si id non constet, possessio stat pro libertate. Exempla adducemus *artic. prox.* Secunda est. In dubijs facti vel maximè videndum est, pro quam parte stet præsumptio juris, & fori externi. Hanc regulam alijs relatis tradit etiam Franc. Bardi. *Discept. 5. cap. 5.* Ratio est: quia jus nihil temerè & citra rationabilem causam præsumit: ergo dum jus præsumit in favorem unius partis, rectè judicatur, possessionem, de qua est dubium, stare ab hac parte. conseq. prob. quia pars ista nititur conjectura tam vero simili, ut habeatur pro ipsa veritate, quamdiù nulla probatio efficacior affertur. Quòd si de hoc ipso oriatur dubium, cuinam parti faveat præsumptio juris? explorandum est, quænam illarum onus probandi transferat in adversariam. Hoc invento præsumptio juris pro illa parte stare censenda est, quæ transfert prædictum onus, ut habet Bardi *loc. cit.* si pro utraque parte adsit præsumptio juris, illa erit in possessione, pro qua stat validior præsumptio. Nam hæc elidit minùs validam: ut docent Juristæ apud *cit.* Si non constet, quænam præsumptio sit validior, sed vel utrimque inveniantur æquales, vel etiam dubiæ, ita ut inde non possit colligi, cujusnam partis sit possessio, præsumptio habenda est pro nulla: veluti docet cum alijs Castropal *loc. cit.*

Aliæ Regulæ deponendi Conscientiam Dubiam.

S U M M A R I U M.

20. *Sensus Axiomatis*: In dubiis tutior pars est eligenda. 21. 22. *In quibus casibus usus hujus regulæ sit necessarius?* 23. *De praxi regulæ*: ex duobus malis minus est eligendum, & de aliis tribus regulis *Juris*.

XX. **P**RÆter titulum Possessionis, de quo hæcenus egimus, dantur adhuc aliæ viæ moralia dubia deponendi. Has inter eminent celeberrimum axioma: *in dubiis tutior pars est eligenda*. Certum est, in illo ly *tutior* non accipi comparative ad partem tutam ut sensus sit, ex duabus partibus, quarum una est tuta, alia tamen tutior, nos teneri sequi tutiorem relictâ tutâ; sed sumi adverbative per respectum ad partem non tutam, ita, ut pars tutior sit eadem, quæ simpliciter tuta in gradu positivo: illa vetò, ad quam refertur, seu minus tuta, sit eadem, quæ non tuta. In simili sensu dixit Apost. 1. *ad Corinth. 7. melius est nubere, quam uri*. Ubi sensus non est, quòd uri sit bonum, saltem minus, quàm nubere, sed quòd ex illis ad invicem collatis nubere sit bonum, ad sedandos videlicet stimulos carnis; uri verò sit malum. Videatur Gonet in *Dissert. de Consc. prob. a. 4. n. 190*. Legitimus itaque sensus regulæ est, quòd debeamus sequi partem tutam, relictâ non tutâ. Nam sequi partem comparative tutiorem relictâ minus tutâ, verè tamen tutâ, non est præcepti, sed solum consilii. Cæterùm pars adverbative tutior, sive tuta simpliciter illa hic dicitur, in qua nihil mali nullumque peccati periculum repræsentatur.

XXI. Jam ad rem nostram veniendo tenendum est, Dubiam Conscientiam esse necessariò deponendam per dictam regulam: *in dubiis tutior* &c. Primo. In dubio pratico. Secundo. etiam in dubio speculativo, quando ad illud vincendum suffici-

ens diligentia nondum fuit adhibita. Tertio. dum nulla occurrit alia sufficiens ratio dubium prudenter, & practicè deponendi. Quarto. Quoties id jura expressè præcipiunt. Ratio est quia exponere se periculo proximo peccati formalis nunquam est licitum: sed in omnibus his casibus amplecti partem minùs tutam est exponere se periculo peccati formalis, ut patet: ergo amplecti hic partem minùs tutam non est licitum. Superest igitur dubitanti hæc unica via evitandi peccatum formale, nempe eligere partem tutiorem.

XXII. Cæterùm in dubiò speculativo, quod adhibita diligentia sufficienti vinci non potuit, nulla est obligatio eligendi tutiorem partem. Ita communis. Ratio est: tum, quia sententia hoc docens est nimis rigida, difficilis & impracticabilis. Tum, quia, ut suprà advertimus, dubium invincibile æquivaleret ignorantia invincibili: ergo sicut invincibiliter ignorans legem non obligatur lege, ita & invincibiliter dubitans de illa. Atqui post debitam veritatis inquisitionem dubius dubitat invincibiliter, an existat lex ad sequendam tutiorem partem adstringens: ergo hæc non obligatur: tum, quia in ejusmodi dubio nostra libertas stat in possessione adversus legem de parte tutiori sectanda, ejusque conditio est melior.

XXIII. Tertia regula dubiam Conscientiam deponendi est hæc: *ex duobus malis est minus eligendum.* Quæ tunc habet locum, quando voluntas inter duo, quorum utrumque repugnat legi, necessariò debet amplecti alterutrum. Sit Exemplum. Quidam die festo inservit ægroto, eumque videt probabiliter tempore, quo audiendum esset sacrum, moriturum. Quid jam agat? si relinquat moribundum, existimat, se peccare contra præceptum charitatis: si negligat sacrum, contra præceptum Ecclesiæ. Nulla perseverante hoc dubio superest alia via culpam formalem

lem evadendi, quàm eligere illud, quod prudenter apparet, minus esse malum. Cùm enim careat sufficienti libertate ad vitandum utrumque, cessat obligatio legis absolutè prohibentis etiam id, quod est minus peccatum, & sola remanet obligatio vitandi majus. Illud porrò: *in dubiis reo potius favendum, quàm actori*, reducitur ad regulam: *in dubio melior est conditio possidentis*. Hoc autem: *in obscuris minimum est sequendum*, pertinet ad regulam: *ex duobus malus &c.* Demum: *in obscuris respicimus id, quod verisimilius est, vel plerùmque fieri consuevit*, affine est regulæ: *in dubiis tutior pars est eligenda*. Hæc est doctrina Clarissimi P. Pauli de Conscient. dub. a. 4. §. 1. n. 8.

ARTICULUS II.

Ex hætenus dictis varia dubia moralia resolvuntur.

§. I.

Dubia de Lege, & Præcepto.

SUMMARIUM.

1. Dubius, an lex sit lata, vel promulgata? illa non tenetur. 2. Tenetur verò dubius, an sit aliquando recepta? Probabilitas sententia contrarie.
3. Lex etiam in dubio, an sit abrogata? obligat.
4. Quidnam dicendum in dubio requisita ætatis, ut lex, vel præceptum obliget, vel non obliget?
5. Quid in dubio sufficientis usus rationis?
6. 7. 8. Quid in dubio, an effluxerit, vel inceperit tempus finiendi, vel inchoandi jejunium?
9. Quid in dubio, an obligatio legis, aut præcepti sit gravis, vel levis?
10. Quid in dubio, an aliqua consuetudo habeat vim obligandi?
11. Quid in concursu præceptorum simul non implebilium? vel certi cum incerto?
12. Quid in dubio, an quis obligationi legis, vel præcepti satis fecerit?

COROLLARIUM I. Qui facta diligenti veritatis inquisitione dubitat, an lata, vel promulgata sit aliqua lex, vel impositum præceptum,